J@RGONIA
ISSN 1459-305X
Julkaisija: Historian ja etnologian laitoksen tutkijat ry &
Jyväskylän Historiallinen Yhdistys ry
© Iida Kalakoski

44/2024 http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202412117743

Yliopistopedagogiikkaa kaikille – kulttuurintutkijoiden silmin

Arvio teoksesta Lillbroända-Annala, Sanna, Maija Mäki & Pia Olsson toim. *Kulttuurien tutkimuksen pedagogiikka*. Ethnos. 2023. 514 s. ISBN 978-952-68509-7-9.

Iida Kalakoski

Otan lukemisen ja arvioinnin tilaisuutena oppia jotain uutta myös ydinosaamisalueeni ulkopuolelta. Etsin yleensä vastausta kysymyksiin kuten ”voisinko laajentaa osaamistani tuohon suuntaan” tai ”olisiko tuo näkökulma minulle hyödyllinen”. Tällä logiikalla tartuin nytkin teokseen *Kulttuurien tutkimuksen pedagogiikka*. [1] Halusin ymmärtää, missä määrin työni arkkitehtuurin historian ja rakennusperinnön yliopisto-opettajana voisi hyödyntää kulttuurien tutkimuksen pedagogiikasta. Samalla halusin laajentaa käsitystäni siitä, miten omat tutkimusaiheeni ja -asetelmani asettuvat suhteessa kulttuurien tutkimuksen kehikkoon.

Ainakin kirjan toimittaneiden FT Sanna Lillbroända-Annalan, FT Maija Mäen ja FT Pia Olssonin tutkimusaiheet muun muassa kaupunkien ja kulttuuriperinnön parissa ovat itsellenikin läheisiä. Lillbroända-Annala työskentelee kulttuurianalyysin yliopistonlehtorina Åbo Akademissa, Mäki museologian yliopisto-opettajana Turun yliopistossa ja Olsson kansatieteen professorina Helsingin yliopistossa.

Teos lähtee liikkeelle mielenkiintoisesta havainnosta, että kansatieteen piirissä on vallinnut käsitys, ettei kulttuurien tutkimusta varsinaisesti pitäisi liiaksi opettaa ja ohjata. Sen sijaan käytetyn haastatteluaineiston perusteella ajateltiin, että opettajan tulisikin jättäytyä hieman taka-alalle, jotta kukin opiskelija voisi löytää omat, itselleen sopivat tutkimuspolut ja -tavat. (s. 6–7.) Erityisesti kenttätyön on ajateltu olevan menetelmä, jota ei voi opettaa, vaan kunkin tutkijan pitää kasvaa siihen omien kokemusten myötä (s. 18). *Kulttuurien tutkimuksen pedagogiikka* -teoksen tarkoitus on pöyhiä tätä käsitystä ja osoittaa, että ”opetus ja ohjaus eivät ole ristiriidassa itsenäiseksi toimijaksi kehittymisen tai kulttuurien tutkimuksen käsillä tekemisen ideaalin kanssa” (s. 8). Kulttuurien tutkimuksen pedagogiikan erityisluonne suhteessa muihin humanistisiin aloihin tuntuukin johdannon ja artikkelien perusteella kiteytyvän juuri kenttätyön merkittävään rooliin opetuksen, oppimisen ja tutkimuksen keskiössä.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Teoksen toimittajien mukaan artikkelikokonaisuuden tavoitteena on tarkastella kulttuurien tutkimuksen aloille tyypillisiä yliopistopedagogisia erityiskysymyksiä ja jakaa kokemuksia erilaisista kokeilevista opettamisen tavoista. Artikkelien kirjoittajat ovat humanististen alojen sisältöosaajia, joita yhdistää kiinnostus alansa pedagogiseen kehittämiseen. (s. 13.) Teos koostuu johdannon lisäksi kolmestatoista luvusta, jotka on jaoteltu kolmen osion alle: osa I Kohtaaminen kulttuurien tutkimuksen perustana, osa II Kulttuurien tutkimuksellisen asiantuntijuuden rakentuminen ja osa III Pedagogiset valinnat ja tietämisen tavat.

Korona herätti opettajat pohtimaan pedagogiikkaa

Olin opettanut jo kymmenisen vuotta, kun koronapandemia käynnistyi vuonna 2020. ”Pedagoginen heräämiseni” liittyi vahvasti koronapandemia-ajan poikkeuksellisten opetusjärjestelyjen ja toisaalta opiskelijoiden jaksamiseen liittyviin kysymyksiin, sillä seurauksella, että suoritin vuosina 2021–22 yliopistopedagogisen opettajan pätevyyden. Myös arvioitavan teoksen monet kirjoittajat mainitsevat pandemia-ajan vaikutukset artikkelissaan (ainakin Häkkinen & Villman, Rinne & Suopajärvi, Olsson & Ainiala, Hoegaerts sekä Bastman, Härkönen, Kekki, Pauha, Ranta, Rauhala ja Skurnik). Koronan merkitykseen kirjan synnylle ja sisällölle viitataan lyhyesti myös kirjan johdannossa. Koronapandemian poikkeusolot ja uudelleen jäsentyneet aikaresurssit synnyttivät monia projekteja ja julkaisuja, joiden merkitys perustui tekohetkellä poikkeustilanteen luomiin yllätyksiin. Olisi kuitenkin tärkeää myöhempien lukijoiden kannalta, että nämä teokset olisivat ymmärrettäviä myös ilman omakohtaista kokemusta korona-ajasta. Vähimmillään pandemiaan pitäisi viitata tarkemmin vuosiluvulla, ei vain todeten ”kun korona alkoi”.

Vaikka korona ei toimittajien mukaan ole teoksen keskeinen aihe, se toimii eräänlaisena dokumentaationa niistä ratkaisuista, joihin kulttuurien tutkimuksen alalla päädyttiin, kun poikkeusoloissa pyrittiin takaamaan kulttuurien tutkimukselle keskeiset kohtaamiset ja erilaiset tiedon tuottamisen tavat. Eräänä esimerkkinä poikkeusjärjestelyistä on kokonaan etätoteutuksena järjestetty kenttä- ja aineistonkeruukurssi (Häkkinen & Villman, s. 99–138). Luultavasti korona on ollut tärkeä kimmoke koko teoksen synnylle ja se on vaikuttanut myös yksittäisten artikkelien sisältöön ja tutkimusasetelmiin. Silti sama kirjoittajajoukko olisi saattanut päätyä kirjoittamaan samaan tapaan otsikoidun teoksen ilman pandemiaakin, sillä yliopistokoulutus on uudenlaisten tehokkuus- ja resurssihaasteiden edessä, samaan aikaan kun yhä useammat yliopistoissa opettavat ovat perehtyneet yliopistopedagogiikkaan ja suorittaneet pedagogisia opintoja myös etätoteutuksia silmällä pitäen.

Opettajuuden ja pedagogisten valintojen reflektointi pohjautuu erilaisiin käsitteisiin ja teorioihin, joita teoksessa on kiitettävän runsaasti. Ne tukevat lukijaa oman opetustyön tarkastelussa. Kirjoittajat kuitenkin käyttävät hieman eri käsitevalikkoja kukin yksilöllisellä otteellaan, avaten niitä eri tavoin. Joitain käsitteitä on tuotu johdantoon yksittäisten artikkelien kuvausten yhteyteen, mutta ei erityisen korostetusti tai johdonmukaisesti. Käsitteet, erityisesti erilaiset pedagogiset suuntaukset ja oppimisen teoriat ansaitsisivatkin kirjassa enemmän painoarvoa ja yhteismitallisemman käsittelytavan, jotta lukija paikantaisi käsitteet määritelmineen helpommin. Tässä olisi

voinut auttaa esimerkiksi kattava käsitehakemisto tai käsitemäärittelyiden esittäminen teksteissä erottuvina sisennettyinä kappaleina.

Samaistuttavat käytännön esimerkit

Teoksen muodostamasta laajasta kokonaisuudesta nousi esiin muutamia itselleni merkityksellisiä lukuja. Kirja toimiikin mainiosti oman opettajuuden, tai oppimisen, tarkastelun tukena.

Melko hiljattain väitelleenä oli mielenkiintoista lukea ja myötäelää Maija Mäen ja Hanna Norin artikkelissa tarkasteltuja kulttuurien tutkimuksen alan tohtorikoulutettavien kokemuksia väitöskirjapolkunsa varrelta. Kirjoittajien mukaan kulttuurien tutkimuksen alan väitöskirjatutkijat eroavat muiden humanististen alojen tutkijoista erityisesti käytetyn aineiston, haastattelujen ja kyselyaineistojen perusteella. He myös korostavat kulttuurintutkijoille tyypillistä intohimoa ja paloa aihettaan kohtaan. Lienee kuitenkin vaikea todentaa, että tämä olisi erityisen tyypillistä juuri kulttuurintutkijoille. Myös epävarmuudet ja ajoittainen yksinäisyys sekä artikkelin otsikkoon nostettu sitaatti ”Se oli jotenki jäsentymätön, iso kokonaisuus” ovat varmasti, alasta riippumatta, useimmille väitöskirjatutkijoille tuttuja kokemuksia. Muutenkin artikkelin esiintuomat haasteet taloudellisen turvattomuuden ja perhetilanteen osalta ovat tuttuja akateemisille pätkätyöläisille tai työn ja perhe-elämän ohessa tutkimustaan tekeville tutkimusalasta riippumatta. Kirjoittavat pyrkivät tunnistamaan juuri kulttuurien tutkimuksen alalla tehtävän väitöskirjatyön erityislaatuisen, mutta päätyvät nimeämään myös muiden alojen tutkijoille samaistuttavia näkymiä. Näin myös todetessaan kulttuurintutkijoiden kaipaavan yhtä aikaa lempeää, suoraa ja paneutuvaa ohjausta sekä nähdessään ohjaustyön niin sisällöllisenä kuin emotionaalisena ohjauksena (s. 353).

Sekä Mitra Härkösen ja Aleksandra Bergholmin artikkelia ”Tekemällä ja kokemalla oppimisen pedagogiikkaa” että Jenni Rinteen ja Tiina Suopajärven artikkelia ”Kuvittelu ja luovuus osana etnografisen tietämisen oppimista” lukiessa huomasin paljon yhtäläisyyksiä arkkitehtuurin oppimiseen ja opettamiseen liittyen. Härkösen ja Bergholmin artikkelissa kuvataan opiskelijoilta kerättyjen sitaattien avulla muun muassa käytännön kenttätyössä koettujen erehdysten, ennakoimattomien tilanteiden ja suunnanmuutosten myötä tapahtuneita oppimisen kokemuksia (s. 52–53). Tällaiset kokemukset ovat epäilemättä tuttuja myös suunnittelualan opiskelijoille, joilla merkittävä osa oppimista tapahtuu käytännön harjoitustöiden parissa. Usein harjoitustyöt kohdistuvat johonkin todelliseen paikkaan ja tehtäville suunnitelmille on todellinen tarve. Tällöin harjoitustöillä on oikea ”tilaaja”, joten artikkelissakin kuvatut kokemukset (s. 51) ihmisten kohtaamisesta osana oppimista ovat verrattavissa omien opiskelijoideni kokemuksiin. Rinteen ja Suopajärven käsittelemä *kuvittelu* on myös suunnittelukoulutuksessa, esimerkiksi arkkitehtuurin opetuksessa, keskeinen näkökulma ja työskentelytapa, vaikka harvoin käytämme nimenomaan sitä käsitettä. Havahduin suorastaan pohtimaan, millainen opetusyhteistyön mahdollisuus kytkeytyisi artikkelissa kuvattuihin harjoituksiin, joissa opiskelijoiden tavoitteena oli tutustua, havainnoida ja tulkita fyysistä paikkaa kaupungissa (s. 369–370).

Tampereen yliopiston arkkitehtuurin opetuksessa on hiljattain luovuttu kokonaan arvosanojen käytöstä, joten luin mielenkiinnolla Eeva-Liisa Bastmanin, Heidi Härkösen, Saara Kekin, Teemu Pauhan, Eija Rannan, Anna Rauhalan ja Johanna Skurnikin artikkelia ”Esseiden arviointimatriisi opetuksen ja oppimisen tukena”. Arvioinnin muutoksen pyörteissä arvioinnin erilaiset muodot nimenomaan opettajan ja opiskelijan välisenä kommunikaation välineenä ovat nousseet tärkeäksi teemaksi omissa pedagogisissa pohdinnoissani. Artikkeli tarkastelee ja erittelee ansiokkaasti niitä hyötyjä ja haasteita, joita arviointimatriisiin liittyy ja antaa käytännön näkökulmia oman arviointimatriisin ja matriisityöskentelyn kehittämiseen. Kirjoittavat kuvaavat esimerkiksi matriisien sanavalintojen merkityksellisyyttä. Löperöt ja monimerkitykselliset sanavalinnat tekevät sekä matriisin käytöstä että arvioinnin tulkinnasta vaikeaa (s. 441). Matriisien käytön on pelätty normittavan opiskelijoiden suoriutumista liikaa, aiheuttavan mekaanisia suorituksia ja estävän persoonallisten ratkaisujen etsimistä. Toisaalta matriisien katsotaan edistävän opiskelijoiden yhdenvertaista kohtelua (s. 443). Keskeiseksi havainnoksi nousee matriisin huolellinen valmistelu ja sen läpikäyminen opiskelijoiden kanssa heti kurssin alussa. Numeroarviointi on opettajan näkökulmasta työekonominen ja opiskelijoidenkin näkökulmasta tuttu ja helposti tulkittava arviointimuoto. Samalla matriisiin liittyvät haasteet ja mahdollisuudet kertovat siitä, miten paljon enemmän informaatiota matriisilla on mahdollista välittää kuin yksittäisellä numerolla.

Lopuksi

Teosta lukiessani huomaan kiinnostuvani enemmän yksittäisten kurssien käytännön toteutustavoista, kuten kenttätyöstä, aineistonkeruusta ja arviointimenetelmistä, kuin hieman teoreettisemmista tarkasteluista. Pedagogiikkaa voi pohtia välineistä tai oppimisesta itsestään käsin, jopa yksittäisiltä kursseilta kerätyn opiskelijapalautteen avulla. Teos on suhteellisen laaja kokonaisuus kerralla luettavaksi ja niinpä sen käytettävyyttä eräänlaisena käsikirjana olisi voinut kehittää hakemistojen ja vaikkapa yhtenäisemmän rakenteen tai alaotsikoiden avulla.

Kaiken kaikkiaan kirja sopisi käsikirjamaisempana, mutta myös nykymuodossaan, muillekin kuin nimenomaan kulttuurin tutkimuksen pedagogiikan parissa toimiville. Monet teemat ovat korkeakouluopettajille yhteisiä alasta tai tutkimusaiheesta riippumatta. Monessakaan artikkelissa ei ole kyse kulttuurien tutkimuksen erityisluonteesta vaan opetuksesta ja oppimisesta ylipäänsä.

Arkkitehti, TkT Iida Kalakoski, arkkitehtuurin historian ja rakennusperinnön hoidon yliopisto-opettaja Tampereen yliopisto.

Viitteet

[1] Arvioitava teos on vapaasti luettavissa osoitteessa: https://doi.org/10.23991/ethnos.660.